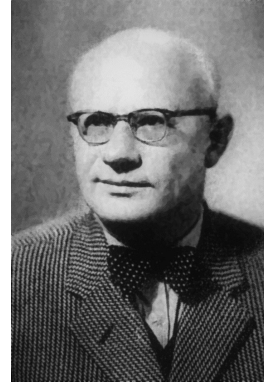

Марія Галій

СВІТЛОЇ ПАМ'ЯТІ НЕЗАБУТНІЙ ЄВГЕН КОЗАК (до 110-ліття від дня народження)

Євген Теодорович Козак (1907–1988) – український композитор, диригент, музикант, педагог та музично-громадський діяч. Він один з найкращих майстрів хорової та пісенної музики, який глибоко проникнув у таємниці народно-пісенної творчості, у її художньо-виконавську суть. Опіраючись на величезний досвід своїх попередників, передовсім М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка, а також і своїх сучасників – С. Людкевича, М. Колесси, А. Кос-Анатольського, Євген Козак зумів сказати в опрацюваннях народних пісень своє неповторне слово. Він розширив художньо-виразові межі жанру до високого віртуозного та творчому-мистецького рівня, показав невичерпність авторської фантазії, став воістину композитором-новатором.

«Хорові опрацювання Є. Козака є величезним здобутком не тільки його непересічного таланту, але й всієї сучасної української музично-хорової культури. Вони вже увійшли до скарбниці нашої музичної культури як неперевершені мистецькі взірці. Вони несуть нам, сучасним шанувальникам хорової музики, величезний заряд енергії, оптимізму, віри у перемогу духу нашого народу, його неперевершеного мистецького генія.»

Нині, в умовах незалежної України, найвищий час перевидати все краще зі спадщини композитора, на прекрасних взірцях творчості якого виростала свого часу ціла плеяда українських хорових диригентів. На його високомистецьких творах вивершувала свою виконавську майстерність низка професійних та аматорських хорових колективів України», – писав проф. Роман Сов'як про композиторську діяльність свого земляка Євгена Козака.

Євген Козак народився 22 квітня 1907 р. у Львові в сім'ї священика. У Теодора Козака та Олени (з дому Гаєвська) було 11 дітей. Дитячі та юнацькі роки провів у селі Велике Колодно Кам'янка-Бузького району на Львівщині. Там постійно проживали його батьки.

Атмосфера священичої родини, в якій формувалася особистість майбутнього музиканта, сприяла всесторонньому розвитку талановитого хлопця, без участі якого не обходилося жодне родинне чи сільське свято.

Гарний, дзвінкий і чистий голос, гра на скрипці скоро визначили життєву схильність Євгена до світу музики, де звучали неповторні народні пісні, що стали основними в його подальшій творчості. Він брав участь у сільському хорі як співак і диригент, замінюючи запізнілий приїзд мандрівного українського театру. Керівник трупи звернув увагу на неабиякий талант молодого хлопця і порадив йому вчитися музики. У 1919 р., коли Євгенові було 12 років, помирає його мати. П'ятнадцятирічним юнаком Євген вступає до п'ятого класу Львівської гімназії, яку закінчує у 1927 р. Паралельно навчається у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка (клас флейти і теоретичних дисциплін). Тут він ґрунтовно вивчає мистецьку

спадщину композиторів-класиків: М. Лисенка, К. Стеценка, С. Людкевича, особливо М. Леонтовича. Творчість його формувалася у суцвітті видатних композиторів галицької культури: Нестора Нижанківського, Василя Барвінського, Миколи Колесси, Анатолія Кос-Анатольського, Адама Солтиса. Перші твори, які написав Євген: п'єса для двох флейт, обробки народних пісень, хор «Садок вишневий коло хати» на вірші Тараса Шевченка.

У 1927 р. він вступає в консерваторію ім. Кароля Шимановського Польського музичного товариства, яку закінчив у 1932 р., але державні іспити склав лише в 1938 р. (клас диригентури – професор А. Солтис, клас композиції – Ю. Коффлер).

З 1930 р. він паралельно навчається на біологічному факультеті Львівського університету ім. Яна Казимира, з п'ятого курсу бере академвідпустку і більше туди не повертається – після смерті батька мусив пробивати собі дорогу самостійно.

Євген Козак бере активну участь у багатьох творчих колективах. У 1929 р. він створює ансамбль «Ревелерси» – галицький синонім до французького «рев'ю» – з концертно-естрадною програмою. Слово «Ревелерси», як зазначив професор Степан Стельмашук, означає «збиточники», «бешкетники», веселі хлопці. У 1933 р. «Ревелерси» стали на професійну основу. Виступали у різних кінотеатрах перед демонстрацією фільмів у Львові. По всій Галичині гримів квартет Євгена Козака, який існував до 1939 р. У ньому брали участь Божик, Лозинський, Стецюра, Клебич. Там співав і Юрій Шухевич, брат Романа Шухевича, який акомпанував на фортепіано. Обидва вчилися тоді у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка. Репертуар «Ревелерсів» складався з народних та січових пісень, пісень Євгена Козака на слова Степана Чернецького, Осипа Курочки, Юрія Козака – рідного брата Євгена.

«Євген Козак, поряд з такими авторами, як Я. Барнич, В. Безкоровайний, Б. Весоловський, А. Кос-Анатольський, вважався основоположником української естради в Галичині», – відзначив музикознавець Олександр Зелінський на урочистому вечорі, присвяченому 100-річчю від дня народження Є. Козака. *Безперечно музикальність і культуру ансамблю «Ревелерси»* визнавав В. Барвінський і називав його чи не найкращим ансамблем краю. *Високі технічні досягнення квартету – добір голосів, ідеальну зіспіваність, пластичну ритміку, чистоту інтонації* підкреслював Зіновій Лисько.

Після закінчення консерваторії ім. К. Шимановського Євген Козак став учителем співів та музики у Львівській приватній жіночій гімназії й кооперативному ліцеї, де працював до 1939 р. У 1939–1941 рр. – він диригент мішаного хору Львівського обласного комітету.

24 вересня 1939 р. Євген Козак одружився з Іриною Шавалою. Вінчав їх батько Ірини – парох містечка Німшин поблизу Рогатина.

У 1941–1944 рр. Євген Козак працює в Інституті народної творчості, викладає музично-теоретичні дисципліни. Він також є співпрацівником музичного радіокомітету народної творчості та співorganizатором I Крайового конкурсу, присвяченого М. Лисенкові.

У 1944 р. Євген Козак з родиною перебуває біля с. Синькова у Карпатах. Проте з наближенням фронту разом із сім'єю потрапляє в число осіб, евакуйованих німецькою владою до табору біженців (Австрія). Звідти йому вдалося переїхати до Відня та влаштуватися на роботу до Львівського театру «Веселий Львів», який там гастролював. Відтак, через Чехословаччину, переїхав на Станіславщину, а потім

до Львова. Однак помешкання свого він уже позбувся: офіцер, який жив на його квартирі, вигукнув: «Тебе што нада!? Я здесь живу!!». І родина Козака залишилась без даху над головою. Все, що було в хаті стало власністю окупантів, в тому числі і рукописи музичних творів, які згодом нові «жильці» продавали на базарі як пакувальний папір. Дещо з цього композитор встиг викупити, все інше – пропало.

Невдовзі Козак почав працювати керівником вокального квартету Львівської філармонії, а в 1945 р. – викладач Львівського музичного училища.

У 1948 р. працює музичним редактором та диригентом мішаного хору Львівського радіокомітету. Того ж року він несподівано був заарештований новою окупаційною владою та після чотиримісячного слідства був звільнений.

З 1949 р. Козак – член Спілки композиторів України, від 1956 р. – викладач Львівського державного педагогічного інституту, 1957 р. – заслужений діяч мистецтв УРСР, від 1959 р. – викладач Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка, 1960 р. – кавалер ордена «Знак пошани», 1961–1971 рр. – проректор консерваторії, від 1975 р. – професор Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка (гармонія, хорове аранжування). У консерваторії працював до кінця свого життя.

Коли тодішній проректор Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка Арсеній Миколайович Котляревський від'їхав у Новосибірськ, проректором консерваторії став Євген Теодорович Козак.

Ми – студенти – знали Євгена Теодоровича як композитора, автора багатьох хороших творів та пісень, написаних спеціально для тріо сестер Ніни, Марії та Даниїли Байко. Я запам'ятала Євгена Теодоровича ще з першої зустрічі в консерваторії: в окулярах, в ясному костюмі з метеликом в горошок! Багато наших професорів в консерваторії носили метелики, але тільки Козак – метелик в горошок. Був ерудованим, дуже коректним, ввічливим, інтелігентним та галантним, як і вся тодішня професура консерваторії.

У 60-х роках ХХ століття в Радянському Союзі, зокрема в Україні, а правильніше буде сказати в Українській Радянській Соціалістичній Республіці, у вищих навчальних закладах студенти виїжджали на «практику» в колгоспи та радгоспи на польові роботи. Це не оминуло й студентів мистецьких закладів, зокрема студентів Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка. Студенти диригентського, композиторського, історико-теоретичного факультетів та факультету народних інструментів потрапили у зернорадгосп «Реконструкція» Березнегуватського району Миколаївської області. Разом з нами поїхали молоді педагоги консерваторії Тамара Франківна Гнатів, Володимир Володимирович Прядкін. Зі Львова виїхали поїздом Львів-Миколаїв (обласний). На залізничну станцію зернорадгоспу приїхав автобус, який привіз нас до клубу в центрі села. Коли ми зайшли до зали, то побачили сцену, над якою в центрі висів «з м'ясом» видертий кусок стелі, а навколо залу панелі стін були пофарбовані масляною фарбою в ядучо-синій колір. Там часто відбувалися збори, ми давали концерти, ходили на танці. Дівчат поселили у велику кімнату, де всі разом із Тамарою Франківною спали на підлозі на матрацах, наповнених соломкою. Дні були дуже гарячі, а ночі холодні. Коли почалися приморозки, нас розмістили по хатах по двоє-трьох. Молоді, енергійні, повні творчого запалу, ми їздили з концертами по всьому Березнегуватському району. Я співала багато українських народних пісень та пісні Євгена Козака «Стрийський парк» на вірші Р. Братуня та «Повернись до мене» на слова С. Гуменюка. Акомпанували

мені на баянах Ерік Мантулев та Борис Зарайський. Окрім цього, вони дуєтом грали декілька інструментальних творів. Нас дуже добре приймали слухачі. Там про мене говорили: «співа ото, як в радіва». Я вела концерти і пояснювала, що у нас, у Львові, є прекрасний Стрийський парк, де є багато різновидів дерев, де є озеро, по якому плавають лебеді; а назва походить від містечка Стрий, яке знаходиться приблизно 70 км від Львова.

Львівська філармонія, 75-ліття Євгена Козака.

Євген Козак у своїх творах опирався на буковинський, бойківський та лемківський регіональний фольклор. Успіх і визнання принесли йому пісні «Вівчарик» на слова Григорія Ковалю, «Верховино, ти мій краю» на народний текст, численні обробки буковинських та галицьких народних пісень. Серед інших творів: театралізований концерт «Буковинське весілля» (1956), хори: «Під небом України», «Цвіти, Україно», «Вівчарик», «Вітер з полонини», «Буковинська полька» (1957), «Утоптала стежечку» (1970), «Тарасу Шевченкові» (1970). Композитор вдається до опрацювання пісень літературного походження: «Стоїть гора високая» (слова Л. Глібова), «Чорнії брови, карії очі» (слова К. Думитрашка, мелодія Д. Бонковського), «Ніч яка, Господи, зоряна, ясна» (слова М. Старицького). Також працює в жанрі обробки українських народних пісень, пісень на слова Тараса Шевченка для мішаного, чоловічого та жіночого хорів: «Думи мої» (1961), «Якби мені черевички» (1961), «Рече та стогне Дніпр широкий» (1964), «По діброві вітер вие» (1964), «Ой одна я, одна» (1964), «Ой три шляхи широкії» (1964), «Садок вишневий коло хати» (1964), музика до драматичних вистав. Загалом Є. Козак зробив обробки понад 160 музичних творів.

У творчій спадщині композитора є низка опрацьованих стрілецьких пісень: «Човен хитається», «Казала дівчина», «Ой там, при долині», «Ірчик», «І снилося з ночі дівчині», «Не сміє бути в нас страху». Вони знаходяться в рукописній спадщині митця. Особливої уваги заслуговує хорівий цикл композитора «Улюблені пісні Івана Франка» (1956).

Євген Козак продовжив традиції М. Лисенка, Д. Січинського, О. Нижанківського, Ф. Колесси. Він написав три в'язанки народних пісень: I – «Віночок лемківських пісень», II – «Невдале залицання», III – жартівлива фантазія «Не женився – не журився». А такі його популярні пісні, як «Львівський вальс», «Стрийський парк», «Львів'янки», «Повернись до мене», та народні в його обробці «Продай, милий, сиві бички», «Ой ти, старий сиваку», «Ой не моргайте, дівчата» звучать і досі як по радіо, так і з багатьох сцен нашої країни.

Справу видатного композитора продовжують члени його сім'ї у різних видах діяльності. Син Орест – заслужений працівник культури України, закінчив Львівську державну консерваторію ім. М. Лисенка з фаху симфонічне та камерне диригування у професора Миколи Колесси. Працював диригентом симфонічного оркестру Львівської філармонії, заступником директора Музичного училища ім. С. Людкевича, керівником симфонічного та камерного оркестру. На превеликий жаль, передчасно помер 6 років тому. Невістка Любов Козак закінчила Львівську консерваторію, у 1972–2016 рр. – провідний музичний редактор Львівського телебачення. Працює над книгою про Євгена Козака.

Віра Козак – внучка композитора. Закінчила консерваторію по класу фортепіано. Працює викладачем фортепіано у Львівському музичному коледжі ім. С. Людкевича.

Дочка Марта Іліяшук разом з чоловіком Андрієм закінчили журналістику у Львівському поліграфічному інституті. Марта Євгенівна працює у Львівській обласній універсальній науковій бібліотеці, а чоловік працював на Львівському автобусному заводі.

Остап Іліяшук – внук композитора. Закінчив Львівську академію мистецтв (відділ образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва за класифікацією художник сакрального мистецтва), працює в Національному музеї у Львові ім. А. Шептицького.

Постать Євгена Козака заслуговує на те, щоб традиційно відзначалися ювілейні дні композитора, щоб звучала його музика в концертах, а творчість стала предметом аналізу музикознавців на наукових конференціях. А для цього мусимо зробити все, щоб побачило світ повне зібрання творів Євгена Козака.

Література

1. Береза Р. *Титан хорового співу* (до 105-ї річниці від дня народження Євгена Козака) // *Животоки*. – 2012. – № 3/4. – С. 10–11.
2. Волинський П. *Хорова творчість Євгена Козака*. – Київ: Мистецтво, 1964. – 31 с.
3. Забавка-Ковальчук І. *Маєстро Євген Козак: нарис життя і творчості*. – Львів: Ліга-Прес, 2009. – 35 с.
4. Зубеляк М. Закоханий в народну пісню // *Митці Львівщини: календар знаменних і пам'ятних дат на 2007 рік / упоряд.: Н. Письменна, О. Букавіна; ЛОУНБ; Муз.-мемор. музей С. Крушельницької у Львові*. – Львів, 2006. – С. 41–44.
5. *Композитор Євген Козак: матеріали до нотографії та бібліографії (1951–1971) / упоряд. Я. Колодій*. – Львів, 1974. – 44 с.
6. Муха А. Козак Євген Теодорович // *Українська музична енциклопедія*. – Київ, 2008. – Т. 2. – С. 462.
7. Письменна О. Козак Євген // *Енциклопедія Львова*. – Львів, 2010. – Т. 3. – С. 321.
8. Стельмащук С. Євген Козак – яким я його знаю // *У світі звуків і слова: про діячів української культури другої половини ХХ століття*. – Львів, 2009. – С. 129.
9. Степанченко Г. Козак Євген Теодорович // *Енциклопедія сучасної України*. – Київ, 2013. – Т. 13. – С. 613–614.